

D. N. Mihajlov: OSOBENOSTI NA DEJANIETO PRI USLOŽNENA
PREST'PNA DEJNOST (Osobenosti krivičnog dela iz-
vršenog složenom radnjom); Sofija. 1967. g.

Knjiga objavljena pod gornjim naslovom predstavlja veoma interesantan rad posvećen formama složene krivične radnje i njenog uticaja na kvalifikaciju krivičnog dela. Rad, u stvari, predstavlja autorovu disertaciju za zvanje naučnog stepena kandidata pravnih nauka. S obzirom na interesantnost problema i još interesantniji način njegove obrade, ova knjiga zaslužuje da bude prikazana našim čitaocima.

Osnovna ideja ovoga rada jeste da se osobenosti krivičnopravne radnje javljaju kao važan, pa čak i bitan momenat za razgraničavanje posebnih formi složene tj. komplikovane radnje krivičnog dela i da se uloga i značaj ostalih elemenata dela pojavljuju upravo kroz radnju izvršenja ili u vezi sa njom.

Pristupajući razradi ove osnovne ideje, autor najpre određuje pojam radnje i analizira njene elemente, strukturu i bitne uslove za njeno postojanje, kao i njen odnos prema krivičnom delu kao njenom rezultatu. U analizi radnje on ističe postojanje dva osnovna stadijuma, i to pripremni i završni stadijum i njihovu međusobnu povezanost. Pripremni stadijum se izražava kroz misaonu aktivnost koja se završava prihvatanjem odluke. Završni stadijum se izražava kroz faktičku aktivnost kojom se izvršava prihvaćena odluka. Ta dva stadijuma su tako povezana da bez jednog od njih nema radnje u krivičnopravnom smislu. Kako u misaonoj aktivnosti veoma značajnu ulogu igraju motivi i cilj, to je logično što je ovim kategorijama autor pristupio ne samo sa psihološke već i sa filozofske tačke gledišta. On podvrgava kritici brojna shvatanja koja nastoje da ove dve kategorije izjednače ili da zamaglate postojanje određenog odnosa između njih. Motiv je, po njemu, onaj glavni stimulans, koji navodi subjekta na izvršenje radnje i ostvarenje krivičnog dela, dok je cilj izraz njegovog stremljenja da kroz određena dejstva izazove promenu u društvenim odnosima i zadovolji svoju potrebu. Između motiva i cilja postoji unutrašnja psihološka veza i to tako što motiv određuje cilj, dok cilj, sa svoje strane, utiče na opredeljujuće značenje motiva. To, međutim, ne znači da se radi o istoj kategoriji koja ima dvostruki izraz.

Motiv je u osnovi svakog ponašanja uračunljivog lica pa, prema tome, i svake krivičnopravne radnje. Otuda nema nemotivisanih rad-

nji, pa ni krivičnog dela, kao rezultata radnje. Čak i kod nehatnih krivičnih dela, radnja izvršioca je izazvana i opredeljena određenim pobudama tj. stimulansima. Drugim rečima, svaka radnja se ostvaruje pod dejstvom određenog motiva nezavisnog od toga da li rezultati radnje odgovaraju stimulansima koji su je izazvali i cilju koji se hteo postići.

Centralni problem u ovom radu jeste određivanje pojma, strukture i forme složene radnje. Razmatrajući pojam složene radnje, autor podvrgava kritici ona shvatanja koja brkaju kategoriju proste i složene radnje, s jedne, i prostog i komplikovanog krivičnog dela, s druge strane. Razgraničenje ovih pojmova i kategorija je od značaja ne samo za teoriju već i za praksu. To utoliko pre što se, po mišljenju autora, komplikovana krivična dela javljaju kao forme složene krivične radnje, a ne obrnuto. Krivično delo ne bi moglo biti komplikovano, tj. složeno, ukoliko pojava datog elementa ne bi mogla uticati na ostala njegova svojstva, i to u tom smislu da dovede do promene njegove sadržine i forme tako da se ono pojavi kao poseban vid ili pak da zadrži isti vid, ali da se razlikuje po intenzitetu društvene opasnosti od osnovnog vida krivičnog dela. Prema tome, komplikovano tj. složeno krivično delo predstavlja poseban vid jednog ili većeg broja njegovih svojstava koja dejstvuju na druge elemente dela, tako da dovede do suštinske izmene njegovog karaktera ili do povišene opasnosti u odnosu na osnovni vid dela koji se redovno pojavljuje. Krivično delo može da dobije složeni karakter, i to: zbog osobenosti radnje subjekta; sticaja objektivnih i subjektivnih faktora koji utiču na stepen društvene opasnosti izvršene radnje; specifičnosti karaktera, obima i težine posledice; postojanja daljeg cilja koji menja osnovni vid dela, itd. O složenoj krivičnoj radnji može da se govori samo onda kada postoji neka posebna osobenost koja ima svoj izraz u krivičnoj normi. U svim ostalim slučajevima može postojati složeno krivično delo, a ne i složena krivična delatnost. Složena krivična radnja zauzima, prema shvatanjima autora, najvažnije mesto među stim formama složenog krivičnog dela. I baš ovo njegovo shvatanje, sa kojim se mi ne možemo u potpunosti složiti, ima originalan karakter, koji autor nastoji da potkrepi praktičnim primerima, kao dokazima njegove ispravnosti.

Pored razgraničenja pojmova složene radnje i složenog krivičnog dela, autor takođe nastoji da odredi jasnu granicu između običnog ili »prostog« krivičnog dela i složene krivične radnje. Obično ili »prsto« krivično delo je suprotno složenom krivičnom delu, a naročito složenoj krivičnoj radnji. Naime, obično ili »prsto« krivično delo postoji kada subjekt jednom radnjom ostvaruje u datom momentu jedno krivično delo koje je jedinstveno po svom sastavu; dok složenom krivičnom radnjom učinilac izražava nekoliko dela, ili u toku određenog neprekidnog vremena ostvaruje određeno delo, ili pak nekoliko radnja- ma izvršava samo jedno krivično delo.

Iz napred izloženog proizilazi da složena krivična radnja postoji u sledećim slučajevima: 1) kada zbog osobenosti jedne radnje subjekt ostvaruje istovremeno nekoliko krivičnih dela (idealni sticaj) ili jedno krivično delo, ali u neprekidnom toku određenog vremena i 2) kada se jednom ili više radnji ostvaruje samo jedno krivično delo, kao npr. pro-

dužavano krivično delo, dvoaktno krivično delo, sistematsko i nejednokratno izvršenje krivičnog dela, itd.

Dakle, svaka složenost faktičke delatnosti ne uslovljava nužno postojanje složenog krivičnog dela. Krivična radnja može da bude veoma raznolika i komplikovana, ali ako njene osobenosti ne dovode do promene u njenoj sadržini i formi, i to u tom stepenu da time krivično delo dobija novo krivičnopravno svojstvo, onda ona ne može ni imati karakter složene, već samo proste radnje. To znači da faktična složenost delatnosti subjekta karakteriše krivično delo kao složeno, samo onda kada je došlo do kvalitativne promene u njegovom karakteru ili stepenu društvene opasnosti, koji istovremeno imaju i pravni izraz.

U drugoj glavi razmotrene su forme složene radnje kojom se ostvaruje jedno krivično delo. Posebna pažnja posvećena je idealnom sticaju, tj. određivanju njegovog pojma i pravnog karaktera. Idealni sticaj ima, prema autoru, dvostruku prirodu — kao forma složene krivične delatnosti i kao vid sveukupnosti krivičnog dela. On u sebi, dakle, sjedinjava i bitni momenat pojma složene krivične radnje i množinu krivičnih dela. Autor zalazi duboko u problematiku razgraničenja stvarnog od prividnog idealnog sticaja, gde postoji jedno a ne više krivičnih dela. Do bi se ustanovilo da li je jednom radnjom ostvareno jedno ili više krivičnih dela, treba poći od sastava dela, njegovog uticaja na društvene odnose i opšteopasnosnih posledica koje se manifestuju u spoljnom svetu.

Najzad, u poslednjoj, trećoj glavi razmotrene su forme složene krivične radnje pri postojanju većeg broja krivičnih dela. Najveća pažnja u ovom delu knjige posvećena je produženom i složenom krivičnom delu. Ali ovde nije reč o komplikovanom, tj. složenom krivičnom delu, koje je rezultat složene delatnosti, već o složenom krivičnom delu kao zakonskoj konstrukciji. Autor detaljno i veoma pregledno izlaže objektivne i subjektivne uslove koji povezuju posebna dela u jedno produženo krivično delo. Ti uslovi su opšte poznati u savremenoj teoriji i praksi. Možda je značajno naglasiti to da i on smatra da se subjektivni uslov izražava u jednom istom psihičkom stavu, koji se izražava bilo u vidu umišljaja bilo u vidu nehata izvršioca.

Složeno krivično delo predstavlja, prema autoru, specifičnu kategoriju određenih vidova nekih krivičnih dela. Ono može da bude ostvareno jednom ili više radnji. Ali onda kada se vrši većim brojem radnji, one moraju biti povezane tako da imaju jedinstveni krivičnopravni karakter. Kako složeno krivično delo u svom sastavu ima elemente sticaja, na čijoj osnovi i nastaje kao pravna konstrukcija, to se autor trudi da ustanovi kriterijume kojima se rukovode zakonodavstva kod stvaranja složenog krivičnog dela. On kritikuje ona shvatanja po kojima složeno krivično delo ima karakter kvalifikovanih otežavajućih okolnosti kod izvršenja nekih krivičnih dela, koje same po sebi nisu relevantne za krivično pravo ako ne predstavljaju poseban specifičan vid prestupa. Čak i u slučaju kada je jedno krivično delo kvalifikovano brojem ili obimom društveno opasnih posledica, ono neće držati elemente različitih krivičnih dela, kao što je to slučaj kod složenog krivičnog dela. Stoga se složeno krivično delo ne može posmatrati kao

obično krivično delo koje je kvalifikovano nekom posebnom okolnošću. Složeno krivično delo je sadržinski novo, ono se po svojoj suštini razlikuje od onih dela od kojih je sačinjeno. Ta suštinska razlika proizilazi iz posebne društvene opasnosti koja nastaje organskom povezanošću krivičnih dela koja ulaze u njegov sastav.

Može se reći da je autor svestrano razradio problematiku složene krivične radnje i složene krivičnopravne delatnosti uopšte i da je uspeo da odredi takve kriterijume po kojima se jasno mogu praviti razlike između ovih i složenih formi krivičnih dela, koja nastaju na njihovoj osnovi. Ovo razgraničenje nije značajno samo sa stanovišta krivično pravne teorije, već, isto tako i sa stanovišta praktične primene krivičnog prava u borbi protiv kriminaliteta, tj. u ostvarivanju kaznene politike države. Posmatran u celini, kako s obzirom na značaj problematike, koju obrađuje, tako i s obzirom na metod obrade te problematike i decidiranost stavova autora, ovaj rad predstavlja vanredno lep doprinos krivičnopravnoj teoriji.

dr Ljubiša Jovanović,
docent Pravno-ekonomskog
fakulteta u Nišu